

DIMENSIUNI ALE INTELIGENȚEI APRECIATIVE:

STILUL APRECIATIV

Aliona PALADI

Catedra Psihologie Aplicată

In this paper a theoretical analysis on the intelligence has been carried out. The appreciative style is an important element in the structure of the appreciative intelligence. The classification of events as constructive or destructive, making plans for the future, the existence of „a positive thinking” – all are closely related to the personal appreciative style.

Modificările fluctuante din perioada de tranziție impun cercetări riguroase în mai multe domenii sociale. S-au intensificat cerințele și expectanțele față de problemele aprecierii psihice și cercetările unui construct mai nou cum ar fi **inteligenta apreciativă**. Tematica abordării epistemico-pragmatică a aprecierii conduce spre o gamă vastă de domenii surprinzător de diferite, dar care sunt dependente de noul **construct**. Astfel, cele mai recente cercetări se referă la „Pragmatica apreciativă în discursul public. Metode apreciative în marketingul social” (Oana-Alina Bradu, 2009); „Educația parentală. Metode de intervenție apreciativă în Asistența Socială” (Crina Croitoru, 2009), „Metodologia apreciativă în educație. Influența gândirii pozitive asupra rezultatelor școlare” (Ana-Maria Nicolaescu, 2009); „O abordare afirmativ-apreciativă în medicină” (dr. Antonio Ștefan Sandu, 2009); „Integrarea socială a persoanelor cu dizabilități din perspectiva metodelor apreciative” (Elena Ponea, 2009) [4]. **Definiția inteligenței apreciative se bazează, în principal, pe capacitatea de percepere a potențialului inerent, cel care stă la baza generării elementelor pozitive.** Din perspectivă teoretică, inteligența apreciative se axează pe capacitatea de **redefinire a contextului**, puterea de **identificare a elementelor pozitive** și **identificarea unor scenarii de viitor** (cum poate influența în viitor situația din prezent). În momentul în care ar lipsi unul dintre elementele menționate ori nu s-ar derula în mod normal, ar putea fi afectat considerabil acest construct. **Inteligenta apreciativă** nu poate exista fără cele trei componente ale sale care sunt interdependente și creează o simbioză marcantă pentru persoană.

Redefinirea contextului este capacitatea psihologică a individului de a scoate în mod intenționat din contextul actual un element și de a-l pune într-o altă perspectivă, scenariu, cadru. Această acțiune presupune o serie de opțiuni pe care le are individul, la fel cum un pahar umplut pe jumătate poate fi privit din perspectiva faptului că este pe jumătate gol sau pe jumătate plin (remarcă psihologică frecvent utilizată cu scopul **de a evalua, a aprecia** cum percepe persoana propria situație). De obicei, persoana acordă mai multă atenție și valoare unui anumit stimul, ignorându-i pe ceilalți, totul având la bază judecata (valoarea elementului căruia i se acordă mai multă atenție trebuie să aibă o valoare mai mare decât a celor ignorate).

Identificarea elementelor pozitive creează dificultăți, deoarece persoanele se află în contexte apreciative și sunt adesea solitare în detectarea aspectelor pozitive. Persoanele interpretează sau redefinesc detaliile în funcție de contextul în care se află, de influențele pe care le primesc, de așteptările pe care le înaintază. De exemplu, dacă cineva în care persoana are încredere vă recomandă o carte de specialitate ca fiind una foarte bună, ea o va citi și va identifica un număr mare de informații cu caracter de adevăr sau valoare pentru persoană. În schimb, dacă primește ocazional această carte (ca bonus la cumpărarea unui serviciu) și o va citi, persoana nu va mai căuta elementele pozitive cu atâta sârguință.

Oamenii care au dezvoltată inteligența apreciativă, au capacitatea de a evidenția elemente pozitive în orice situație, în orice context și astfel ei pot identifica mult mai ușor talente sau potențial în educația copiilor, în comunicare, în decizii importante, comparativ cu restul oamenilor.

Sesizarea evoluării viitorului se referă la persoanele care au capacitatea de identificare a aspectelor sau elementelor pozitive dintr-o situație și pot proiecta scenariul viitor. Un moment foarte important este cel al realizării de conexiuni între ele (între cele ale prezentului) și scopul urmărit. Persoana care posedă inteligență apreciativă înaltă are capacitatea de a vedea și a înțelege cum va evolua viitorul reieșind din prezent. Managementul timpului, schițarea unui plan prognostic sunt elemente indispensabile care se referă la aprecierea persoanei. Altfel spus, lipsa unui plan de perspectivă în acțiuni ori gândire nu prezintă valori dacă nu sunt corelate consecvent. Gândirea pozitivă nu înseamnă optimism gratuit, superficialitate în abordarea problemelor

sau indiferență. Gândirea pozitivă este un mod de a înțelege și de a te bucura de viață, după o sumă de principii realiste și corecte față de tine însuși. Este absurd să-ți imaginezi că vei deveni milionar în euro, doar dacă adopți o atitudine pozitivă față de ei. Nici bolile cronice nu trec doar cu puterea gândului. Și, totuși, momentele de cumpănă, toate dificultățile care până la urmă fac parte din viață, pot fi trecute mai ușor dacă îți structurezi felul de a gândi pe principiile gândirii pozitive. Psihologia pozitivă susține **aprecierea și gândirea pozitivă**, care, dacă devin un mod de raportare la realitate, pot aduce o serie de avantaje. Un proverb chinezesc spune: „Ești ceea ce gândești!”. Există și în înțelepciunea populară românească proverbe care fac apel la gândirea pozitivă. „De ce ți-e frică de aceea nu scapi” – deci ar fi de preferat să-ți înfrunți temerile, să le analizezi și să le depășești. „Cum ți-i așterni așa vei dormi”, adică norocul nu este doar o chestiune de hazard, ci poate deveni o opțiune.

Vezi partea plină a paharului. Fiecare lucru, fiecare acțiune a ta poate fi privită din cel puțin două puncte de vedere. Alege-l pe cel care pune lucrurile pe făgașul cel bun.

Imaginează-ți evoluții favorabile. Creionează în sinea ta scenariul posibil al unei situații, dar așază-l pe un făgaș bun, benefic, și străduiește-te să respecti jaloanele pe care le-ai punctat. *Zâmbește, fii vesel.* O supărare, o angoasă, o nemulțumire menținute în suflet și pe chip sunt mari consumatoare de energie, determină stres, iar stresul este unul dintre factorii care ne obolesc, ne epuizează psihic și fizic. Reversul medaliei este să zâmbești, să lași impresia că ești vesel. Nu este ușor, ba chiar din contra, dar este extrem de util. Oamenii veseli sunt încredători în forțele lor, iar încredătorii sunt cei care reușesc.

Ține minte un moment bun și retrăiește-l. O situație care ți-a făcut plăcere, care te-a făcut să zâmbești, care te-a remontat psihic și care te-a încărcat pozitiv este ca un film pe care trebuie să-l memorezi și pe care să-l derulezi cu ochii minții de fiecare dată când ai nevoie de un stimulent. Totul se rezumă la a păstra și a readuce, în plan conștient, o senzație de bine.

Nu te victimiza. Nu-ți plânge de milă. Eșecurile fac parte din viață, ratările fac reușitele mai prețioase, tristețea de acum este fericirea de mai târziu, așa cum fericirea de acum poate fi tristețea de mai târziu.

Nu încerca să atingi perfecțiunea. Perfecțiunea nu există și nu poate fi atinsă. Ceea ce trebuie să facem este să încercăm să ajungem cât mai aproape de ea... Dacă îți dorești perfecțiunea, nu vei face decât să fii un veșnic nemulțumit și de ceea ce fac alții, și de eforturile muncii tale. Nemulțumirea este începutul nefericirii. În concluzie - perfecțiunea nu trebuie să fie un obiectiv fixat.

Fii organizat, fii harnic. Ambele îndemnuri sunt de fapt atitudini care combat stresul. Organizarea se reflectă asupra minții, care, fiind bine structurată, se poate concentra, cu evidente beneficii asupra lucrurilor importante. Hărnicia și, implicit, munca reprezintă tributul pe care trebuie să-l plătim fiecare dintre noi. Dar efortul (fizic și/sau intelectual) are efecte pozitive asupra tonusului cerebral și asupra celui psihic.

Împacă-te cu tine însuși și cu ceea ce ești. Nu transforma detaliile care nu-ți plac referitoare la felul în care arăți în motive de nemulțumire interioară. Acceptă-te așa cum ești. Îndreaptă, corectează tot ceea ce se poate, pentru că este tonic pentru psihicul tău, dar nu face din acest lucru o chestiune de viață și de moarte.

Fii sincer cu tine însuși. Având percepția reală a ceea ce poți, a ceea ce știi, a ceea ce ești, nu te vei dezamăgi niciodată. Nu îți va fi jenă și nu vei fi stingherit niciodată, în nici un context. În consecință, te vei simți bine în propria piele, ceea ce reprezintă un mare atu al echilibrului psihic și al gândirii pozitive.

Interdependențe. Fiecare gest, fiecare acțiune, fiecare fapt are o cauză și generează un efect. Astfel, gândirea pozitivă, aprecierea pot fi, pe de o parte, efecte, pe de alta, cauze. Minte sănătoasă înseamnă *gândire pozitivă, apreciere realistă, constructivă și eficientă.*

Inteligența apreciativă se manifestă prin caracteristici personale ca: perseverența, pasiunea, idealurile, capacitatea de a depăși obstacole, spiritul inovator, creativitatea, capacitatea de a-i convinge pe cei din jur, capacitatea de a-i antrena în proiectele comune fie personalizate, fie de serviciu sau educație. Inteligența apreciativă se bazează foarte mult pe persistență, pe abilitatea de a-i determina pe oameni să creadă în scopurile lor, să le urmărească și să le ducă la bun sfârșit, trecând peste toate obstacolele pe care le întâlnesc în cale. Asume încrederea în forțele proprii, toleranța față de incertitudine, capacitatea de redresare rapidă după o cădere sau o piedică sunt specifice inteligenței apreciative. Inteligența apreciativă se leagă foarte mult și de nevoia de sens, de valoarea oamenilor, de viziune. Ea este cea care ne permite să visăm creativ și să năzuim ceva de valoare. Ea este susținătoarea ideii de îmbunătățire a condițiilor și duce la noi oportunități. Persoanele care posedă inteligență apreciativă au capacitatea de a da activității cotidiene un sens al scopului. Pentru că au capacitatea de a identifica în orice situație elementul pozitiv, ei dau dovadă de foarte multă flexibilitate și

adaptare la noi situații, traversează cu stoicism obstacolele, văd imaginea în ansamblu, nu doar fragmentar, fac conexiuni între cele mai diverse elemente, își reconfigurează rapid perspectivele la noile realități, ceea ce le permite să vadă căile de evadare din impas. Oamenii care posedă inteligență apreciativă înaltă sunt percepuți ca fiind „optimiști incurabili” și care reușesc în toate. Nu este miracol nici magie la mijloc, este o abordare rațională a vieții și situațiilor dificile pe de o parte, dar și o implicare activă a „solicitantului” care se regăsește în schițarea scenariilor de viitor.

Inteligența apreciativă ne permite să explicăm „gândirea apreciativă” care are impact favorabil asupra succesului unor oameni. De gândire apreciativă beneficiază persoanele inventive, inovatoare, care au capacitatea de a fi lideri și care tind să schimbe modul standard de rezolvare a obstacolelor apărute. Bianca Beatrice Vlasa, în cercetarea recentă „Miracol, noroc sau gândire apreciativă” (2010), menționează că motivul succesului pe care unii îl au, iar alții nici nu speră să-l aibă vreodată se află în „interiorul persoanei”. Diferența dintre oamenii care se consideră că au succes și cei care se consideră ghinionisti se explică prin două abordări: „*paradigma deficienței*” care se referă la rezolvarea problemei și „*planificarea intervențiilor care trebuie să diminueze aceste disfuncții*”.

În prezent, teoriile cognitiviste postulează definirea psihismului/mentalului ca un sistem funcțional, a cărui natură este determinată de mediul în care se formează. Ca sistem funcțional, mintea se aseamănă oricărui alt sistem funcțional al organismului și nu există o certitudine privind care anume dintre părțile sale sunt necesare și care sunt pur contingente. Din perspectiva cognitivistă apare un postulat care susține ideea că nu toate părțile minții/ aspectele funcționării psihicului sunt utile. Mintea poate sau nu să fie dominată de o procesare rațională (de ex., depresia profundă nu are o valoare de supraviețuire, fără ca totodată să putem afirma că, sub raport logic, există o eroare – *decizia persoanei că viața nu mai are valoare*). Această decizie nu ține de instanța cognitiv-logică, dimpotrivă, evitarea unor astfel de gânduri ar fi o dovadă a unei încercări iraționale de a ocoli ceea ce în situația respectivă apare ca evidentă. Încercările de a găsi diferențe individuale ale personalității trebuie să ia în considerare și factorii iraționali, care se prezintă a fi ambigui din perspectivă logică. Modelul care analizează mintea ca sistem funcțional permite postularea unor aspecte ale mentalului care au valoare de supraviețuire irelevantă sau chiar negativă (J.Rust, 1989). Această perspectivă permite depășirea unei abordări cognitiviste de tip clasic, care cercetează și ierarhizează structurile mentale în funcție de relația lor directă cu adaptarea organismului la realitatea înconjurătoare. Astfel, există situații în care aspectele cognitive ale funcționării psihice pot varia fără ca în această procesualitate să fie incluse aspecte de supraviețuire. De aici apare necesitatea de a cerceta și a defini personalitatea din noi perspective care ar putea explica singularul, individualul din structura personalității. Problema definirii unui stil cognitiv congruent structurii de personalitate a condus spre abordările de tip dimensional prin taxonomizări comportamentale:

- dependent vs. de câmp independent;
- internalizant vs. externalizant;
- impulsiv vs. reflexiv;
- evolutiv/ de creștere vs. reductiv.

Conceptele menționate sunt argumentate de un rol funcțional de tip adaptativ în sistemul mental. În plus, definirea și demonstrarea funcționării stilului cognitiv s-a realizat prin proiectarea unor cadre experimentale în baza unor teste psihometrice.

În această direcție de cercetări, merită reconsiderare una dintre cele mai importante teorii cognitive ale lui G.Kelly, 1955, care susține dezideratul conform căruia dezvoltarea ontogenetică este privită ca un proces activ prin care mentalul își dezvoltă constructele proprii în virtutea unei raportări ipotetico-deductive succesive la realitate. Astfel, indivizii prezintă constructe de același fel, numite *constructe comune* și formate de experiența similară a indivizilor. Totodată, evoluția mentalului are un traseu individual care se referă la diferențierea continuă a constructelor, a ierarhiei în cadrul sistemului de constructe, ceea ce conduce spre o mai bună capacitate de a face față realității, de a se adapta, a anticipa, a reacționa. *Constructele de ordin superior* evoluează prin diferențiere de cele care rămân la niveluri inferioare și permit o interpretare mai nuanțată a realității. Postulând unicitatea sistemului de constructe pentru fiecare persoană, Kelly încearcă să depășească în epocă viziunea dimensională a trăsăturilor de personalitate. Tehnica repertoriului de grilă, dezvoltată ca metodă de evaluare (Bannister, 1977), va permite însă efectuarea analizei factoriale și descrierea structurii ansamblului de constructe ca un spațiu semantic individual ale cărui dimensiuni sunt proprii subiectului și îl caracterizează în ceea ce îi este specific.

Aplicarea teoriei și a testului-tip grilă în cadrul unor cercetări românești a condus la definirea unor stiluri apreciative cu rol prognostic pentru evaluările legate de orientarea vocațională și satisfacția profesională (Marcus & Cătina, 1986, 1978, 1980; Minulescu, 1982). S.Marcus a definit **stilul apreciativ ca un mod particular de abordare, evaluare și interpretare a evenimentelor realității care prezintă elemente divergente**. Autorul a descris patru tipuri specifice aprecierii:

- *stilul empatic;*
- *stilul analogic;*
- *stilul reflexiv;*
- *stilul detașat.*

Departajarea stilurilor de apreciere s-a realizat în funcție de indicatorii de frecvență privind constructele afective și nivelul identificării cu ceilalți. Cercetările asupra empatiei au evidențiat că mecanismul particular de desfășurare a acestui tip de procesare a informațiilor de intercunoaștere include o dominantă a criteriilor afective și un nivel crescut al identificării, ceea ce favorizează transpunerea într-un cadru de referință a altora prin utilizarea prevalentă a propriei experiențe afective. În situația în care există un nivel de complexitate ridicat și o operativitate înaltă a sistemului de constructe, nu mai vorbim despre o simplă proiecție afectogenă, ci, de o proiecție activă. Proiecția activă se referă la o flexibilitate în definirea și aplicarea orientărilor apreciative, persoana empatică poate utiliza diverse strategii de cunoaștere cu același grad de eficiență (M.Minulescu, 1982).

Stilul analogic se bazează pe un nivel mediu-superior al identificării și o slabă prezență a criteriilor afective, ceea ce permite utilizarea relativ flexibilă a structurilor cognitive. Față de stilul empatic, există un grad crescut de adecvare obiectivă, ceea ce nu asigură și exactitatea raționamentelor desfășurate.

Stilul reflexiv implică constructele afective cu o frecvență medie sau superioară, dar nivelul identificării este slab. Aceste procesări implică un grad crescut de subiectivitate în măsura în care criteriile apreciative tind să devină prevalent analitice, tranșante, în afara sistemului (S.Marcus, A.Cătina, 1978).

Stilul detașat include atât o prezență slabă a criteriilor afective, cât și un nivel scăzut al identificării. Comportamentul persoanei este ca al unui calculator imparțial într-un context care solicită însă un demers co-participativ. Eficiența în relația cu ceilalți apare influențată negativ de lipsa de înțelegere emoțional-afectivă chiar dacă judecata logică este susținută de un cadru conceptual suficient de discriminativ și operant. Raportarea judecăților despre celălalt la criterii de referință exterioare modelului extern, dar și modelului propriu, interior, fac posibilă utilizarea diferitelor strategii de cunoaștere (analitică sau global-impresivă) cu aceleași rezultate (S.Marcus, A.Cătina, 1978).

Stilul empatic și *stilul analogic* de judecare și evaluare interpersonală se manifestă ca o trăsătură de personalitate specifică relaționării sociale. Am acordat importanță prezentării acestei tipologii privind constructele și stilurile apreciative pentru că, la nivelul acestora, sunt prezente nu numai mecanismele de procesare logică și predominant conștientă a informației, ci și mecanismele care antrenează prelucrările la nivelul inconștientului, identificarea și implicarea afectivă sprijinindu-se pe diferențieri de finețe care pot da sens și iraționalului din comportamentul uman.

Perseverența cognitivă și comportamentală care se manifestă prin implicare activă, decizii corecte, optimism, creativitate, convingerea în propriile forțe, determină schițarea unor cercetări ulterioare care vor depista stilul apreciativ al persoanei.

Bibliografie:

1. Cojocaru Ș. Evaluarea apreciativă – formă a evaluării formative // Revista de cercetare și intervenție socială. - Iași. - 2008. - Nr.20.
2. Thatchenkery T., Metzker C. Inteligența apreciativă. Codecs, 2007.
3. Orem S. Appreciative Coaching. Positive Process for change, 2008.
4. Miracol, noroc sau gândire apreciativă /Sandu A., Vlăsa B. (coord.). Seminarii apreciative. - Iași, 2010.
5. Cooperrider D., Whitney D. What is Appreciative Inquiry, 2009.

Prezentat la 20.05.2010